

مهر عادلشاه افشار

مرحوم عباس رفت که اوائل سال ۱۳۶۲ به رحمت ایزدی پیوست^۵ در میان اشیاء عتیق خود مهبری داشت که به اظهار خودش حدود سی و پنج سال قبل از یک عتیقه‌فروش مشهدی خریده بود. این مهر به جهت آنکه یک مسئله تاریخی را روشن می‌نماید حائز اهمیت فراوان است و به همین علت هم مرحوم رفت که علاقه نداشت کسی به وجود اشیای عتیق و گرانبها در نزدش پی‌ببرد، رغبتی به معرفی این مهر نشان نمی‌داد. ولی اینک که پس از فوت او، مانع برطرف شده، نگارنده لازم می‌داند از جهت آگاهی محققان تاریخ، مهر مذکور را معرفی کند و مشخصات آنرا همراه با سابقه تاریخی و علت اهمیتش بیان دارد.

این مهر متعلق به علیقلی خان افشار برادرزاده نادرشاه و پسر ابراهیم خان ظهیرالدوله است. و او همان کسی است که پس از قتل نادرشاه (در جمادی الثانی سال ۱۱۶۰ هجری قمری) خود را جانشین نادر نامید و در مشهد به نام «علیشاه» یا «عادلشاه» به تخت سلطنت نشست.

علت اهمیت مهر مذکور اینست که تاریخ حک شده در روی آن، سال ۱۱۵۹ را نشان می‌دهد و وجود کلمه «علیشاه» در سجع مهر بیانگر این حقیقت است که علیقلی خان یکسال قبل از مرگ نادرشاه از اطلاق نام «شاه» بر خود ابا نداشته است. و بعبارت دیگر، می‌توان اینطور استنباط کرد که تصمیم نادر در تبعید علیقلی خان از مشهد به سیستان نیز - که در تواریخ مختلف، بخاطر سوءظن نادر از برادرزاده‌اش

^۵ درگذشت او را به خاندان محترمش تسلیت می‌گوئیم. خوانندگان نوشته‌هایی را که برای درج در آینده فرستاد پسندیده بودند و آن مرحوم در نظر داشت که قسمتی دیگر از خاطرات خود را به لطف آقای مهندس احمد مصدق برای درج بفرستد اما مرگ قلمش را خشکانید. (آینده)

پرخاسته، و در سال ۱۱۵۹ (یعنی یکسال قبل از آنکه واقعاً «علیشاه» بشود) این عنوان را بر خود نهاده است. در ضمن باید توجه داشت که نادرشاه در اواخر سلطنتش بعنوان «شاهنشاه» خوانده می‌شد، اما علیقلی‌خان به لفظ «شاه» اکتفا کرده و خود را هنوز شایسته «شاهنشاهی» نمی‌دانسته است.

عبارتی که در روی مهر حک شده به شکل زیر است:

ز فیض حق به الطائی شاهنشاه سرافراز دو عالم شد علیشاه

۱۱۵۹

از این عبارت، چنین معلوم می‌شود که قبل از نوروز ۱۱۶۰ قمری، یعنی موقعی که نادرشاه در حدود کرمان بود، علیقلی‌خان در مشهد خود را «علیشاه» نامید. و به همین جهت است که نادرشاه لدی‌الورود به مشهد ابتدا وی را مأمور سیستان نمود و چون احساس توطنه علیه خود می‌کرد، لذا تصمیم گرفت کلیه شاهزادگان و تمام نقدینه و جواهرات خویش را به «کلات» بفرستد و شخصاً نیز قصد داشته به کلات برود و آنجا را مأمون خود قرار دهد. ولی اطرافیان و مشاورانش او را به نتایج سوء این تصمیم آشنا نمودند و متذکر شدند که چنانچه نادرشاه خود را در کلات منزوی نساید، دیری نخواهد گذشت که تمامی ایالات سر به طغیان نهاده، همه‌جا را ناامنی و قتل و غارت فرا گیرد.

به همین جهت، نادر از عزیمت به کلات خودداری کرد و در مشهد ماندگار شد، تا آنکه بعداً در جریان اردوگشی برای سرکوب اکراد قوچانی، در شب یازدهم جمادی-الثانی ۱۱۶۰ قمری (برابر با ۲۸ خرداد سال ۱۱۲۶ شمسی) در محلی بنام «فتح‌آباد» واقع در ۲ فرسنگی قوچان به دست سران افشار و قاجار و شاهسون به قتل رسید.

علیقلی‌خان که چندی پس از تبعید به سیستان، باز هم سر به شورش برداشته و تا هرات پیش آمده بود، پس از اطلاع از قتل نادرشاه به قصد تاج و تخت ایران رو به مشهد نهاد و همراه با قتل‌عام کلیه شاهزادگان نادری (به استثنای شاهرخ میرزا، که او را کور کرد) گنجینه نادر در کلات را نیز به تصرف خود درآورد و روز ۲۷ جمادی-الثانی سال ۱۱۶۰ با عنوان «علیشاه» یا «عادلشاه» در مشهد به تخت سلطنت نشست.

مهر مورد معرفی در این مقاله، دارای مشخصات زیر است:

۱- شکل مهر به صورت بیضی است که قطر اطول آن ۳ سانتیمتر و قطر اقصی

آن ۲ سانتیمتر می‌باشد.

۲- عبارت حک شده، در روی عقیق یمانی بسیار خوش‌رنگ و یکدست و یکرنگ

است.

